

بررسی مهارت‌های زندگی در اندیشه امام خمینی (ره) با تأکید بر ابعاد تربیتی آن

دکتر مهدی سبحانی نژاد^۱

مسلم محرمی^۲

چکیده:

در پژوهش حاضر مهارت‌های زندگی در اندیشه امام خمینی (ره) مورد بررسی قرار گرفته است. به منظور گردآوری داده‌های لازم جهت پاسخگویی به سوال-های پژوهش، مطالب گردآوری شده، با شیوه کیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. براساس مصداق‌های استخراج شده درباره مهارت‌های مورد بررسی در زندگی، مهارت «روابط بین فردی و اجتماعی» با شانزده مؤلفه، «خودآگاهی» با یازده مؤلفه، «حل مسئله» در هشت مؤلفه و «تفکر انتقادی»، بیشترین و کمترین مؤلفه‌ها را داشته‌اند.

مؤلفه‌های شانزده گانه مهارت روابط بین فردی و اجتماعی، در صد و سی و دو، مصداق و حدود صد و هشتاد و پنج آدرس شناسایی شد. مهارت خودآگاهی نیز در یازده مؤلفه با هفتاد و دو مصداق در حدود صد و هشتاد و دو آدرس، مهارت حل مسئله در هشت مؤلفه با پنجاه و یک مصداق و حدود نود و چهار آدرس و مهارت تفکر انتقادی با شش مؤلفه و تعداد بیست و شش مصداق و در حدود هفتاد آدرس مورد شناسایی قرار گرفت.

مؤلفه‌های مهارت روابط بین فردی و اجتماعی، شامل: دخالت در سرنوشت خود، جلوگیری از ظلم و مظلوم بودن، لزوم عمل به آداب اخلاقی و اسلامی بین مردم و نسل آینده، حفظ وحدت کلمه و انسجام اجتماعی، خدمت به خلق خدا و

^۱. استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه شاهد تهران

^۲. کارشناس ارشد علوم تربیتی گرایش تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش:

اسلام و مسلمین، عمل به وظیفه اجتماعی جهت رضای خدا، مسئولیت حفظ آبروی مسلمان مؤمن و شهروندان جامعه اسلامی، لزوم نظارت مردمی مردم، تلاش و کوشش بسیار، رفتار انسانی و عادلانه، انصاف با خود و دیگران، محبت به دیگران، عدم تضعیف یکدیگر، محبت با دوستان و سرسختی با دشمنان، اصلاح خود و سپس اصلاح جامعه، حل برادرانه اختلاف‌ها می‌باشد.

مؤلفه‌های مهارت حل مسئله شامل: ایستادگی در مقابل مشکلات، داشتن آزادی، رعایت نظم، صبور بودن، مأیوس نشدن، جدیت، داشتن بصیرت و حفظ خونسردی می‌باشد.

مؤلفه‌های مهارت تفکر انتقادی، شامل: مطالعه و عبرت گرفتن از تاریخ، مطالعه در احوال حاکمان گذشته، توجه به موعظه و نصیحت‌های سایرین، عامل به امر به معروف و پذیرنده نهی از منکر، روح مبارزه با هر نوع استثمار اعم از فکری و غیره، دید انتقادی به فرهنگ استعماری بیگانه و توجه به سیر و لزوم تحوّل روانی - اخلاقی می‌باشد.

مؤلفه‌های مهارت خودآگاهی، شامل: خودسازی، حجاب بودن دنیا در مورد خودشناسی، مطالعه مبانی اسلامی در حوزه درک ماهیت فردی، خداشناسی و توجه به منطق قرآن در خلق انسان، تلاش برای نیل به درجه کامل انسان کامل، پیوند با خداوند و انس با او، پیروی از انبیاء، حضرت رسول (ص) و ائمه معصومین (ع) به عنوان انسان‌های کامل، ترک دنیا و حب نفس، خالص کردن نیت، زهد و تقوا داشتن در زندگی و این که در همه کارها هدف، خدا باشد.

واژگان کلیدی: مهارت‌های زندگی، امام خمینی^(ره)، تفکر انتقادی، حل مسئله، تصمیم‌گیری، روابط بین فردی و اجتماعی.

مقدمه

زندگی در جهان امروز، به دلیل رشد شتابان تکنولوژی و تغییرات مداوم در زندگی انسانها، دچار تغییرات روزافزونی شده است که نهایتاً، احساس تنهایی و افزایش استرس و بحرانهای روحی و روانی را تشدید کرده است. تغییرات ایجاد شده به حدی است که برای زندگی انسان امروزی نیازمند دستورالعملهای زندگی هستیم تا بتوانند در مواجهه با موقعیتهای مختلف ارتباطی، توانایی برقراری ارتباط را داشته و از مهارتهای مورد لزوم بهره‌مند باشند.

در حوزه تعلیم و تربیت رویارویی با مسایل مذکور و ایجاد زمینه مناسب برای رشد افراد، و افزایش ظرفیت روانشناختی و توانایی های روانی - اجتماعی آنان و نیز پرورش انسانهای متعهد به آرمانها و ارزشهای اجتماعی، برنامه ریزی و الزامهای خاصی را می‌طلبد. آموزش مهارت های زندگی به دلیل آماده‌سازی افراد برای غلبه بر مشکلات و کشمکش‌ها، ایجاد زمینه سازگاری و نیز تأثیر آن بر بهبود زندگی فردی و اجتماعی به عنوان بخشی از برنامه های درسی مدارس مورد تأکید متخصصان امر قرار گرفته است. (استنتن و دیگران ۱۹۹۷ به نقل از ادیب ۱۳۸۲) بر این مبنا، مهارت‌های زندگی، تأکید بر قابلیت های عملی و موفقیت دارند، و از تحلیل نیازها و خواسته‌های اجتماعی و الزامهای روزمره عادی زندگی استخراج می‌شوند و برخی از آنها به مهارتهای سازگاری و ارتباطات افراد، برخی کارهای روزمره زندگی و نیز برخی به مهارت‌های شهروندی مربوط می‌شوند. (پی‌داد به نقل از ادیب، ۱۳۸۲) قطعاً افزایش توانایی های فردی و اجتماعی و تقویت قدرت سازگاری افراد جامعه، تنها با مهارت‌های زندگی ممکن خواهد بود. در اهداف آرمانی آموزش و پرورش ایران نیز به آموزش مهارت‌های زندگی تأکید شده است. مهارت‌های زندگی به عنوان «توانایی ها»،^۱ «دانش ها»،^۲ «نگرش ها»^۳ و «رفتارهایی»^۴ تعریف کرده است که جهت شادمانی و موفقیت زندگی آموخته می‌شوند. این مهارت‌ها انسان را قادر می‌سازد تا با

^۱ - abilitie

^۲ -knowleges

^۳ -attitudes

^۴ -behaviors

موقعیت های زندگی سازگاری یابد و به آنها تسلط داشته باشد. از طریق رشد این مهارت ها افراد یاد می گیرند که به راحتی با دیگران زندگی کنند، احساس خود را با امنیت خاطر بیان کنند، و زندگی را دوست داشته باشند. (پیت من ۱۹۹۷، به نقل از ادیب ۱۳۸۲)

نکته جالب آنکه، مواردی که تاکنون تحت عنوان مهارتهای زندگی تدوین و در دنیای غرب عرضه شده است، حدود ۱۴۰۰ سال پیش در شبه جزیره عربستان و با آغاز رسالت آخرین پیامبر تاریخ اسلام، مطرح و حتی پیاده سازی شده بود. این مهم را می توان در کلام مشهور «من عرف نفسه، فقد عرف ربه» از امام علی^(ع) یافت که سر لوحه بهره مندی از یک زندگی مطلوب و مؤثر است و مهارت های زندگی بدون «خودشناسی» بی معناست و هرگاه مجموعه مهارت های زندگی را در نظر بگیریم و همه آنها را در یک نگره کلی مورد ملاحظه قرار دهیم، خواهیم دید که تقریباً هیچ موردی از آنها در تعالیم قرآن و بزرگان دین ناگفته نمانده است. (دفتر برنامه ریزی و امور فرهنگی و مشاوره وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۵) بر این اساس بایستی برای آموزش مهارتهای زندگی، رجعتی به فرهنگ اصیل اسلامی داشته باشیم تا بتوانیم زمینه بومی سازی و تاثیرگذاری بیشتر این مهارتها را در میان مسلمانان و گفتمان حاکم بر اعتقادات آنان داشته باشیم. چراکه تربیت، جریانی است که به طور مستمر در جهت رشد همه جانبه فرد اعم از جسمانی، شناختی، روانی، عاطفی، دینی، اجتماعی و شکوفا ساختن استعدادهای وی عمل می نماید (شریعتمداری، ۱۳۶۷). در این معنی، تربیت اعم از آموزش های رسمی و غیر رسمی مرتبط با تغییر و اصلاح و تجربیات فردی است.

امام خمینی مصلحی اجتماعی، سیاست مدار، متفکر و رهبر انقلاب اسلامی ایران در عصر حاضر است که پایه گذار، نظام سیاسی- اجتماعی جمهوری اسلامی می باشد. امام خمینی اعتقاد داشت؛ که امر تربیت ملت، در فرهنگ صحیح و فرهنگ مستقل اسلامی تحقق پیدا می کند. اگر جامعه ای درست تربیت شود آن جامعه ملت نمونه ای را پدید خواهد آورد. بر این اساس با توجه به وقوع انقلاب اسلامی ایران و ضرورت تدوین نظام آموزشی مناسب با آموزه های بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران در حوزه مهارتهای زندگی، در این پایان نامه تلاش خواهیم کرد تا مهارتهای زندگی در اندیشه امام خمینی^(ره)